

بررسی نقش ظرفیت‌سازی اجتماعی بر میزان مشارکت روستاییان در

فعالیت‌های عمرانی. مطالعه موردی: شهرستان بناب

* وکیل حیدری ساربان^۱، علی مجنونى توتاخانه^۲

^۱دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی

^۲مدرس گروه مهندسی معماری دانشگاه بناب

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۰/۹؛ تاریخ پذیرش: ۹۴/۳/۶

چکیده

هدف این پژوهش بررسی نقش ظرفیت‌سازی اجتماعی بر میزان مشارکت روستاییان شهرستان بناب در فعالیت‌های عمرانی است که با استفاده از تحلیل‌های آماری و مدل تاپسیس صورت گرفته است؛ بنابراین نوع تحقیق کاربردی و روش بررسی آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش ۴۹۹۰۱ نفر ساکن در ۲۹ روستای شهرستان بناب هستند که با استفاده از فرمول کوکران از این تعداد ۴۰۰ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند و داده‌های مورد نیاز از طریق توزیع پرسش‌نامه در بین آنان به دست آمده است. روایی صوری پرسش‌نامه با کسب نظر اساتید دانشگاه محقق اردبیلی و کارشناسان اجرایی به دست آمده و ضریب پایایی پرسش‌نامه نیز با استفاده از فرمول کوکران ۰/۹۲ محاسبه شده است. نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که بین همه متغیرهای هشتگانه ظرفیت‌سازی اجتماعی که در این پژوهش در قالب هشت فرضیه مورد بررسی قرار گرفته‌اند، با میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد (۰/۰۰۰). همچنین تحلیل داده‌ها در آزمون رگرسیونی چند متغیره نشان می‌دهد که متغیرهای مربوط به ظرفیت‌سازی اجتماعی، در زمینه میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی توانایی تبیین $R^2 = 0.304$ را دارند. در نهایت نتایج حاصل از پیاده‌سازی مدل تاپسیس بیانگر آن است که ۲۹/۶۲ درصد از کل روستاهای شهرستان بناب در وضعیت بسیار مناسب، ۲۲/۲۲ درصد روستاها در وضعیت مناسب، ۱۱/۱۱ درصد روستا در وضعیت نیمه مناسب قرار گرفته‌اند و سایر روستاها (۳۷/۰۳ درصد) نیز در وضعیت نامناسب و بسیار نامناسب قرار دارند.

واژه‌های کلیدی: ظرفیت‌سازی، ظرفیت‌سازی اجتماعی، مشارکت، توسعه اجتماعی، توسعه روستایی، شهرستان بناب.

مقدمه

کشورهای توسعه‌یافته که توانستند پایه‌پای جوامع شهری، سکونت‌گاه‌های روستایی خود را نیز توسعه دهند بیانگر این نکته است که در تمامی این کشورها مردم به صورت داوطلبانه در روند پیشبرد برنامه‌ها شرکت داشته‌اند. به عبارتی جلب مشارکت ساکنان روستاها به عنوان اساسی‌ترین رکن در توسعه روستایی این کشورها مد نظر بوده است (Purday and Cox, 1994: 331).

امروزه در نظریه‌های اجتماعی و اقتصادی واژه مشارکت جایگاه ویژه‌ای دارد و تنوع کتب و مقالات منتشر شده در این زمینه و همچنین بررسی اهمیت مشارکت در سمینارهای بسیاری که با عناوین و اهداف مختلف برگزار شده خود گویای اهمیت مشارکت

طرح مسئله

شواهد تجربی حاکی از آن است که امروزه بسیاری از مشکلات در نواحی روستایی کشورهای جهان سوم به دلیل عدم مشارکت و نقش‌آفرینی مؤثر ساکنان این جوامع می‌باشد (رضوانی، ۱۳۹۰: ۲۲۷). پایین بودن دانش و مهارت، نبود تنوع درآمدی و درآمد اندک، بهره‌وری پایین از مهم‌ترین مشکلات روستاهاست که عدم مشارکت فعال از سوی روستاییان باعث شده تا مشکلات فوق به صورت حل‌نشده و در طول سالیان دراز به قوت خود باقی بماند. از طرفی تأمل در تجارب

میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی رابطه وجود دارد؟

پیشینه پژوهش

«ظرفیت‌سازی برای مشارکت ذی‌نفعان در پروژه‌های عمرانی» عنوان مقاله‌ای است که توسط سوسانا ساستری مرینو و کارمنادو^۱ (۲۰۱۲) انجام یافته است. آنان در این مقاله ضمن ارایه تعاریف گوناگون از ظرفیت و ظرفیت‌سازی اجتماعی و همچنین مشارکت و سطوح مختلف ظرفیت‌سازی به بررسی نقش ظرفیت‌سازی در اجرا و حفظ طرح‌های توسعه روستایی و به خصوص حفظ منابع طبیعی پرداخته و نقش ظرفیت‌سازی را از ابعاد گوناگون اقتصادی، تکنولوژیکی، اجتماعی و رفتاری مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج تحقیق الستون^۲ (۲۰۰۲) با عنوان «از اجتماعات محلی تا جهانی: سیاست‌گذاری‌های اجتماعی برای افزایش مؤثرتر ظرفیت‌های اجتماعی روستایی» نشان می‌دهد که با توجه به سرعت کنونی جهانی‌شدن و ادغام جوامع محلی روستایی در این نظام کاهش دخالت دولت‌ها و همچنین توجه اساسی به افزایش ظرفیت‌های اجتماعی را در محیط‌های روستایی ضروری و مهم است.

رفیعیان و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «ظرفیت‌سازی اجتماعات محلی به مثابه رویکردی در توانمندسازی نهادهای اجتماعی» به این نتیجه رسیدند که اتخاذ رویکرد ظرفیت‌سازی، تأثیر قابل توجهی بر توانمندسازی افراد و گروه‌ها با مشارکت و فعال کردن آنان از طریق ارتقای مهارت و دانش، افزایش پیوندهای اجتماعی و ارتباطات و همچنین بسیج نمودن منابع به منظور رفع نیازهای مربوط به اجتماعات داشته است (رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۳۴). نتایج یافته‌های پورطاهری و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «نقش ظرفیت‌سازی در کاهش تأثیرات مخاطرات طبیعی در مناطق روستایی با تأکید

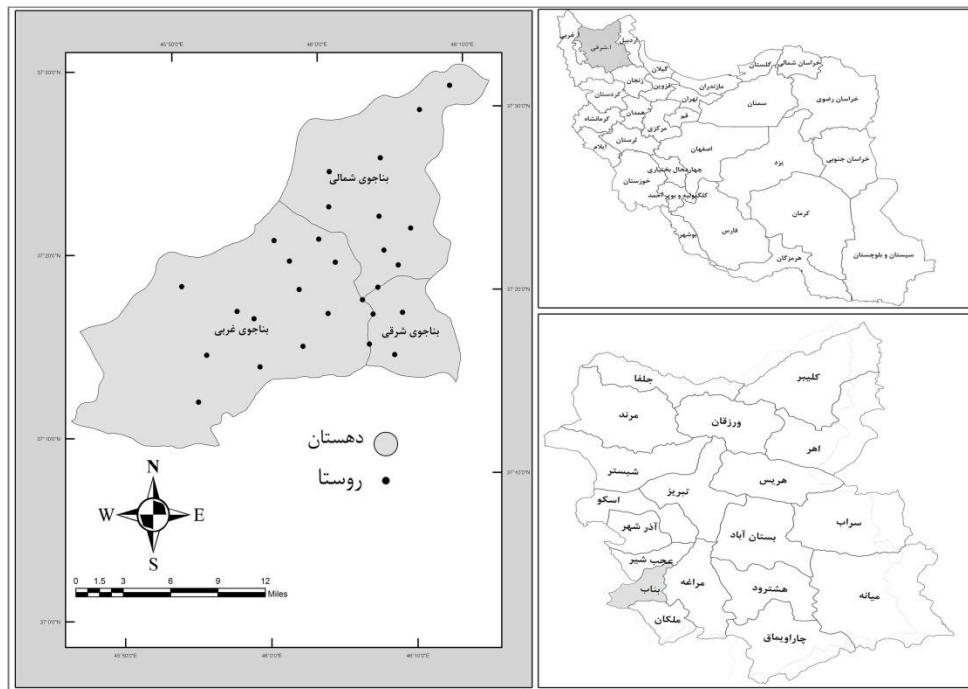
در دست‌یابی به توسعه به ویژه توسعه روستایی است (همان). فرهنگ انگلیسی آکسفورد مشارکت را به عنوان «عمل یا واقعیت شرکت کردن، بخشی از چیزی را داشتن یا تشکیل دادن» دانسته است (Nanney et al., 2012: 14-15). بنابراین از ویژگی‌های مشارکت می‌توان به آزادانه و داوطلبانه بودن مشارکت، نداشتن ترس و بیان عقاید و... اشاره کرد (Green and McAllister, 1998: 441-463). لازم به ذکر است که صرف تأکید بر اهمیت مشارکت در روند توسعه روستایی دلیل کافی برای مشارکت روستاییان نیست زیرا مشارکت حداکثری روستاییان در روند اجرای طرح‌های عمرانی نیازمند شناخت ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها و نیز شناخت درست ضعف‌های موجود در روستاها است؛ تا از این طریق بتوان با افزایش ظرفیت‌های فعلی (ظرفیت‌سازی) زمینه را برای مشارکت حداکثری آنان فراهم نمود. با توجه به پژوهش‌های صورت گرفته، ثابت شده است که ظرفیت‌سازی به طور عام و ظرفیت‌سازی اجتماعی به خاص عبارت است از راهبردها و اقداماتی که هدف آن کمک به مردم در جهت شناخت توانایی‌های خود است تا برای بهبود زندگی فردی و جمعی از آن بهره گیرند؛ زیرا محققان علل اساسی ناتوانی بسیاری از کشورها را در پیشبرد و حفظ توسعه اقتصادی و اجتماعی، ناکارایی رویکردهای معمول توسعه در ایجاد ظرفیت پایدار نیروی انسانی، نهادها و سازمان‌ها در سطح محلی عنوان کرده‌اند (Aref, 2009: 208). از این رو در حال حاضر با افزایش مهارت‌ها و ظرفیت‌های اجتماعی و به عبارتی بهتر، با ظرفیت‌سازی اجتماعی می‌توان میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی را افزایش داد؛ مهم‌ترین راهبردهای ظرفیت‌سازی عبارت‌اند از افزایش دانش و مهارت روستاییان، افزایش اعتماد به نفس، کیفیت زندگی، انسجام اجتماعی، خدمات اجتماعی، تعامل و ارتباط، تقویت نهادهای مردمی و محلی که در این پژوهش در قالب متغیرهای ظرفیت‌سازی اجتماعی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. همچنین این مقاله در پی یافتن پاسخی به این پرسش است که آیا بین ظرفیت‌سازی اجتماعی و

1. Merino & Carmenado

2. Elston

ظرفیت‌سازی اجتماعی و میزان مشارکت مردم در کاهش خطرات طبیعی رابطه وجود دارد.

بر روش‌های کمی « نشان می‌دهد که بین انواع ظرفیت‌سازی از جمله ظرفیت‌سازی نهادی، ظرفیت‌سازی کالبدی، ظرفیت‌سازی اقتصادی و

شکل ۱: موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه، ترسیم: نگارندگان

نشان می‌دهد بین تقویت ظرفیت‌سازی اجتماعی و مشارکت روستاییان در پروژه‌های محلی به سبب رضایتمندی بیشتر، انسجام اجتماعی، کاهش درگیری و تعارضات بین روستاییان و افزایش میزان اعتماد به یکدیگر رابطه معناداری وجود دارد. چمبرز و همکاران^۴ (۲۰۱۲) در تحقیقات میدانی خود دریافتند که ظرفیت‌سازی اجتماعی با ارتقای شاخص‌های رفاه اجتماعی و تقویت تعاملات اجتماعی به مشارکت روستاییان در طرح‌های محلی کمک می‌کند. بون و لاولر^۵ (۲۰۱۰) در یافته‌های میدانی خود به این نتیجه رسیدند که با تقویت ظرفیت‌سازی اجتماعی در مناطق روستایی توانایی روستاییان در شناسایی مشکلات، در هدف‌گذاری در زندگی و برقراری ارتباط ارتقا می‌یابد و زمینه مشارکت آنان در طرح‌های عمرانی فراهم می‌گردد. از دیدگاه واتسون (۲۰۱۲)، بین

نتایج تحقیقات حیدری ساربان (۱۳۹۲) با عنوان «نقش توانمندسازی روان‌شناختی بر تقویت کارآفرینی روستایی استان اردبیل» حاکی از آن است که بین ابعاد شایستگی، اثرگذاری، معناداری و خود تعیینی با متغیر تقویت کارآفرینی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به باور گروسمن^۱ (۲۰۱۳) بین تقویت زیرساخت‌های آموزشی و مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی به واسطه دسترسی به اینترنت، سهولت دسترسی به آموزش‌های مورد نیاز، مطابقت آموزش با نیازها و دسترسی به کتابخانه رابطه معنادار وجود دارد. جیمز^۲ (۲۰۱۳) بر این عقیده است ظرفیت‌سازی اجتماعی با تقویت اعتماد به نفس موجبات مشارکت روستاییان را در فعالیت‌های عمرانی فراهم می‌سازد. مطالعات انگل^۳ و همکاران (۲۰۱۲)

4. Chambers
5. Bowen & Lawler

1. Grossman
2. James
3. Engel

جنوب دریاچه ارومیه در سمت جنوب غربی این استان واقع شده است. مساحت شهرستان بناب ۷۷۸/۷۹ کیلومتر مربع است و جمعاً دارای ۲۹ روستا می‌باشد (شکل ۱).

ظرفیت‌سازی اجتماعی و مشارکت روستاییان در طرح‌های عمرانی رابطه معنادار وجود دارد. وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان بناب یکی از ۱۹ شهرستان استان آذربایجان شرقی است که در غرب شهرستان مراغه و

جدول ۱: متغیرهای تبیین‌کننده ظرفیت‌سازی اجتماعی

دسترسی به اینترنت، دسترسی به کتابخانه، تمایل به مشارکت در دوره‌های آموزشی، رضایت از کیفیت خدمات آموزشی، میزان تمایل به آموزش مستقیم، میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی، مطابقت آموزش با نیازها، دسترسی راحت به آموزش‌های موردنیاز، میزان مشارکت در گذشته	زیرساخت‌های آموزشی و ترویجی
توانایی کار گروهی، بیان ایده‌ها و نظرات در جمع، نگرانی از پذیرفته نشدن نظرات در جمع، توانایی پذیرش مسئولیت‌های جدید، داشتن قاطعیت در کارها، داشتن اطمینان در تصمیم‌گیری‌های فردی	تقویت اعتماد به نفس
رضایت از وضعیت جسمانی خود، مطابقت درآمد با مخارج، رضایت از وضعیت مسکن، رضایت از بهداشت محیط روستا، رضایت از سطح درآمد خود، لذت بردن از زندگی و کار در روستا، احساس معنادار بودن زندگی	ارتقای کیفیت زندگی
رضایت از همکاری اهالی روستا، میزان درگیری در روستا، اختلاف درآمد با سایر اهالی، میزان صمیمیت در بین اهالی، میزان مراجعه به ریش‌سفیدان روستا به هنگام بروز مشکل، اختلاف عقاید در بین اهالی، تمایل به حضور مکان‌های عمومی، میزان اعتماد به دیگر اهالی روستا	تقویت انسجام اجتماعی
رضایت از خدمات دهیاری، رضایت از خدمات مرکز بهداشت روستایی، رضایت از پوشش بیمه کشاورزی، رضایت از بیمه تأمین اجتماعی، رضایت از جمع‌آوری و دفن زباله‌ها، رضایت از مراکز تجمع عمومی روستایی، رضایت از دسترسی به خدمات عمومی نهادهای دولتی، رضایت از سرویس‌دهی وسایل نقلیه عمومی	بهبود خدمات اجتماعی
توانایی در شناسایی مشکلات روستا، توانایی در هدف‌گذاری برای زندگی، تعداد مهارت‌های فرد در کار، توانایی در برقراری ارتباط با دیگران، توانایی در استفاده از ظرفیت‌های خود و دیگران، توانایی یادگیری موارد جدید	تقویت مهارت‌های فنی و مدیریتی
تعامل با دیگر اهالی روستا، میزان تعامل با شورا و دهیاری، تعامل با نهادهای دولتی، میزان حضور در مسجد، میزان ارتباط با بسیج، میزان تعامل و یا عضویت در تعاونی، تعامل با مراکز حمایتی	تقویت تعاملات اجتماعی
رضایت از توان مدیریتی دهیاری و شوراها، رضایت از توان دهیاری در انعکاس مشکلات، توان دهیاری و شورا در جذب مشارکت اهالی، توان و مهارت دهیاری و شورا در کار گروهی، توان دهیاری در شناسایی به موقع مشکلات روستا	تقویت تشکلات مردمی

نمونه به ۴۰۰ نفر افزایش یافته است. بدین ترتیب ۴۰۰ پرسش‌نامه به تناسب جمعیت در بین روستاییان بناب توزیع گردید. قبل از توزیع پرسش‌نامه به تعیین روایی و پایایی پرسش‌نامه مبادرت ورزیده شد؛ به طوری که از نظر صاحب نظران و کارشناسان روایی پرسش‌نامه در حد بسیار خوب مورد تأیید واقع شد. سپس با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ، سطح پایایی پرسش‌نامه ($a > 0.92$) ارزیابی شد. افزون بر این همان‌طوری که گفته شد با توجه به این که هدف این پژوهش تحلیل بررسی نقش ظرفیت‌سازی اجتماعی بر

روش تحقیق

در این مقاله روش گردآوری داده‌ها برای پاسخ گویی به پرسش‌های پژوهش، به دو صورت اسنادی (داده‌های ثانویه)، پیمایشی (داده‌های اولیه) و ابزار مورد استفاده، پرسش‌نامه بوده است. جامعه آماری این پژوهش ۴۹۹۰۱ نفر ساکن در ۲۹ روستای شهرستان بناب بوده است. برای تعیین تعداد نمونه آماری، با استفاده از فرمول کوکران، تعداد ۳۸۱ نفر به عنوان نمونه به دست آمده است ولی برای بالا بردن میزان دقت و نیز دستیابی به نتایج منطبق بر واقعیت حجم

در برنامه توسعه سازمان ملل (UNDP)^۱ ظرفیت‌سازی اجتماعی فرآیندی را شامل می‌شود که طی آن افراد، گروهها، سازمانها، نهادها و انجمنها توانایی‌هایشان را افزایش می‌دهند تا وظایف اصلی را انجام داده و مسائل، راه‌حل‌ها و اهداف را تعریف و محقق کرده و نیازهای توسعه‌ی خود را درک و رفع کنند (Biswas, 1996: 402). همچنین از نظر این سازمان در همه بخش‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و مدیریتی باید بالاترین سطح و نوع مهارت‌ها و پیشرفته‌ترین دانش‌ها تحت عنوان ظرفیت‌های اجتماعی حاکم باشد تا بتوان زمینه را برای یافتن راه‌حل مناسب به مشکلات عمده زیر را فراهم ساخت: ساکنان بومی روستاها وظایف اصلی را انجام داده، مسائل، راه‌حل‌ها و اهداف خود را مشخص و محقق کنند.

نیازها و امکانات موجود خود را جهت رسیدن به توسعه درک کنند (Van der Plaats and Barrett, 2006: 30). آژانس امنیت و سلامت بهداشتی استرالیای جنوبی نیز تعریف متفاوتی از ظرفیت‌سازی اجتماعی ارائه کرده است. در تعریف این آژانس مفاهیم گسترده‌ای مانند جامعه و سرمایه اجتماعی، آموزش و... مورد توجه قرار گرفته است. به عبارتی از نظر این سازمان، ساختارها و عناصری که ظرفیت‌سازی اجتماعی را تشکیل می‌دهند بسیار مهم هستند و در ارتباط با یکدیگر به صورتی سیستمی تعریف ظرفیت‌سازی اجتماعی را تشکیل می‌دهند. از نظر این سازمان یک ظرفیت‌سازی اجتماعی بایستی سه عنصر زیر را پوشش دهد:

- ۱- ظرفیت‌سازی اجتماعی یک فرایند و یا رویکرد و روش است.
- ۲- ظرفیت‌سازی اجتماعی مجموعه‌ای از عوامل است که اشاره دارد به جنبه‌های مختلف توانایی.
- ۳- با ارائه تعاریف ترکیبی منجر به ایجاد انگیزه برای ظرفیت‌سازی می‌شود (Gibbon and Laverack, 2002: 488).

میزان مشارکت روستاییان در فعالیتهای عمرانی بوده است، برای دستیابی به اهداف پژوهش به شناسایی ۵۸ شاخص مرتبط با ابعاد مختلف ظرفیت‌سازی اجتماعی، شامل متغیرهای آموزشی و ترویجی (۹ متغیر)، اعتماد به نفس (۶ متغیر)، کیفیت زندگی (۷ متغیر)، انسجام اجتماعی (۸ متغیر)، خدمات اجتماعی (۹ متغیر)، مهارت‌های فنی و حرفه‌ای (۷ متغیر)، تقویت تعاملات (۷ متغیر) و تقویت تشکلات مردمی (۵ متغیر) پرداخته شده است. پس از جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسش‌نامه اطلاعات دسته‌بندی شده و هر یک از پرسش‌ها با توجه به نوع اطلاعات مورد انتظار وارد محیط‌های نرم‌افزارهای Spss 22 و 2013 Excel شده است. بعد از تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل تاپسیس، اطلاعات وارد محیط Arc GIS Desktop 10.2 شده است تا اطلاعات به دست آمده به صورت نقشه و در قالب تحلیل فضایی نیز مورد بررسی قرار گیرد.

مبانی نظری پژوهش

بر اساس اصول نوین مدیریت توسعه، یکی از ابعاد مهم دستیابی به توسعه همه جانبه روستایی توجه به توانایی‌ها و قابلیت‌های روستاییان در زمینه مدیریت توسعه روستایی است؛ زیرا دستیابی به توسعه پایدار و همه‌جانبه روستایی که مقبول همگان باشد با استفاده مطلوب از توانایی و ظرفیت‌های روستاییان ممکن و میسر خواهد بود. (Grindle, 2005: 56) ظرفیت‌سازی می‌تواند چارچوبی برای این مهم فراهم سازد. در ظرفیت‌سازی اجتماعی موضوعات سه‌گانه تحت عنوان توسعه همه جانبه مطرح می‌شود؛ نخست، باور به این نکته که همه ساکنان روستاها ظرفیتهایی برای ایفای نقش سازنده در روند توسعه و مدیریت روستایی دارند؛ دوم، تجزیه و تحلیل و همچنین به کارگیری سیاست‌هایی که زمینه را برای به فعالیت درآوردن این ظرفیت‌ها فراهم سازد؛ سوم این که ساختارهای لازم برای افزایش ظرفیت‌های فعلی روستایی در جهت مشارکت‌های آتی ارتقا یابد (Iheriohanma, 2011: 131).

صاحب‌نظران و همچنین نتایج حاصل از مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد که بین ظرفیت‌سازی اجتماعی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های توسعه روستایی رابطه‌ای معنادار وجود دارد. در این ارتباط ادا^۲ (۱۹۹۷) معتقد است که تهیه خدمات آموزشی و حمایت‌های فنی لازم برای اشخاص، سازمان‌ها و جوامع در بستر ظرفیت‌سازی اجتماعی جهت کنش بر اساس دانش، تجربه و حساسیت به موضوعات و مسائل جامعه خود منجر به رغبت بیشتر افراد روستایی به مشارکت در بهبود زندگی خود خواهد شد. به باور لامبرت^۳ (۲۰۰۲) در شرایطی که تغییرات سریع و مداوم محیطی با سرعت بالا ضرورت توان پاسخ‌گویی به شرایط محیطی را به یک الزام حیاتی تبدیل کرده است، بهره‌گیری از رویکردهایی که بتواند این توانمندی را در درون سیستم روستایی نهادینه سازد بسیار مهم است. پس می‌توان گفت ظرفیت‌سازی اجتماعی در شرایط تمرکززدایی که طی آن دولت‌ها وظایف خود را به مراجع صلاحیت‌دار محلی واگذار می‌کنند، مورد توجه است (Shaw et al., 2009: 449).

در نهایت مدل مفهومی ارتباط بین ظرفیت‌سازی اجتماعی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی می‌توان چارچوب نظری این پژوهش را مطابق شکل ۲ ترسیم شده است.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

براساس یافته‌های پژوهش، ۱۲۸ نفر (۳۲٪) زنان و ۲۷۲ نفر معادل (۶۸٪) را مردان تشکیل داده‌اند. همچنین از نظر گروه‌های سنی نیز بیش‌ترین میزان فراوانی مربوط به گروه سنی ۲۶ الی ۳۰ سال با ۱۸/۷۵ درصد و کمترین میزان مربوط به گروه سنی ۶۰ سال به بالا با ۲/۲۵ درصد بوده است. از نظر سطح سواد نیز مقطع متوسطه با ۳۵/۵ درصد و تحصیلات حوزوی با ۲/۵ درصد به‌ترتیب دارای

از نظر جانسون^۱ ظرفیت‌سازی اجتماعی هر نوع فعالیتی است که باعث ارتقای توانایی به‌منظور برقراری ارتباط میان چشم‌انداز، اهداف، برنامه‌ها و نتایج عملکرد شود. گفتنی است در ظرفیت‌سازی اجتماعی سه نوع ظرفیت‌سازی در سه سطح فردی، سازمانی و اجتماعی مدنظر می‌باشد. در سطح فردی به افراد اجازه ایجاد و افزایش دانش و مهارت‌های موجود داده می‌شود. همچنین در این نوع، شرایطی ایجاد می‌شود که افراد در روند «یادگیری و سازگاری با تغییرات» شرکت کنند (Crisp and Duckett, 2000: 104). منظور از ظرفیت‌سازی سازمانی عبارت است از ظرفیت‌سازی در نهادهای دولتی و ظرفیت‌سازی در نهادهای غیردولتی. یا به عبارتی ظرفیت‌سازی سازمانی نوعی باز اندیشی با رویکرد نوین مبتنی بر نظام ارزشی حاکم بر جامعه است که نقش‌آفرینی تمام ذی‌نفعان در فرآیند تصمیم‌گیری راهبردی را تأمین می‌کند (Taut, 2007: 148).

ظرفیت‌سازی اجتماعی در سطح جامعه باید از ساخت مدیریت عمومی با ویژگی تعاملی بیش‌تر پشتیبانی کند. به عبارتی ظرفیت‌سازی اجتماعی باید برای پرورش مدیران عمومی پاسخ‌گو و اندیشمند و همچنین افراد مسئولیت‌پذیر در جامعه از طریق مشارکت به کار برود؛ به‌عبارتی‌دیگر در چارچوب جهانی، ظرفیت‌سازی اجتماعی به توانایی اجتماعی یک جامعه در تصمیم‌گیری‌ها و اجرای آن و انجام وظایف در شیوه‌ای مؤثر، کارآمد و پایدار اشاره دارد (Johnson and Daley, 2004: 137). نظریه‌پردازان رویکرد ظرفیت‌سازی اجتماعی معتقدند ظرفیت‌سازی اجتماعی موضوعی چند وجهی است و نمی‌توان تنها بر پایه یک مفهوم خاص به بررسی و شناخت آن پرداخت. به همین جهت ظرفیت‌سازی اجتماعی را فرآیند شناخت توانایی‌ها و استعداد‌های فعلی در ابعاد مختلف اجتماعی، آموزشی، کیفیت زندگی، نهادهای محلی، ارتباطات روستایی، خدمات اجتماعی و... تعریف کرده‌اند (Laverack and Thangphet, 2009: 177). گفتنی است بر اساس نظریات دانشمندان و

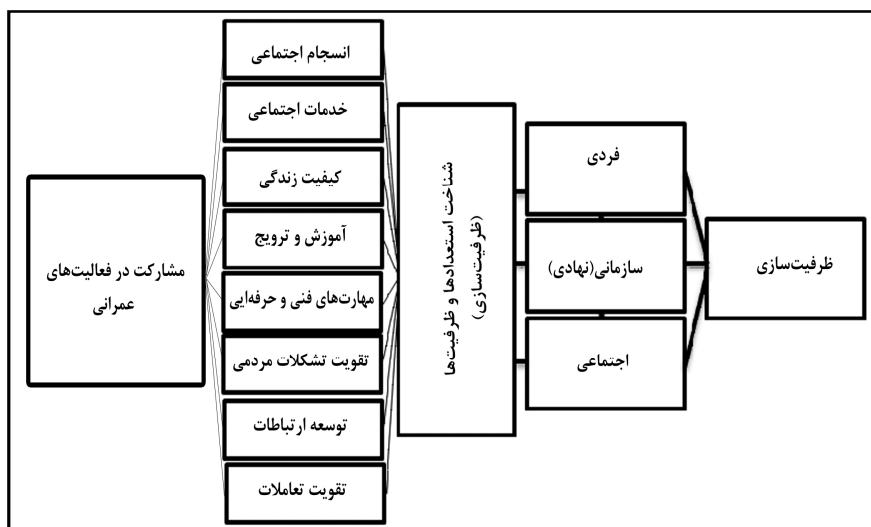
2. Eda

3. Lambert

1. Jason

که کشاورزی، دامداری و خانه‌داری به ترتیب با ۳۲/۲۵، ۱۲/۷۵ و ۱۷ درصد دارای بیشترین فراوانی بودند.

بیشترین و کمترین میزان فراوانی بودند. در نهایت نتایج به دست آمده در مورد نوع شغل نیز نشان داد

شکل ۲: مدل نظری پژوهش

می‌شود: «بین زیرساخت‌های آموزشی و مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی رابطه معنادار وجود دارد.»

یافته‌های استنباطی

در این قسمت به منظور بررسی همبستگی بین متغیرهای پژوهش از آزمون همبستگی متغیر استفاده شده که نتایج آن در زیر به تفکیک فرضیات ارائه

جدول ۲: خلاصه مدل رگرسیون رابطه زیرساخت‌های آموزشی و مشارکت

مدل	مجموع مجذورات	df	مجذور میانگین	f	sig	R	R ²	Adj. R ²
رگرسیون	۵۷۱۶۶۵	۹	۶/۴۰۷	۶/۲۷۷	۰/۰۰۰	۰/۳۵۶	۰/۱۲۷	۰/۱۰۶
باقیمانده	۳۹۸۱۰۹۵	۳۹۰	۱/۰۲۱					
کل	۴۵۵۱۷۶	۴۰۰						

منبع: یافته‌های میدانی نگارنده

تبیین است (Adj.R2=۰/۱۰۶). از بین متغیرهای آموزشی مورد سنجش در این پژوهش نیز متغیرهای تمایل به مشارکت در کلاس‌های آموزشی (۰/۰۰۲)، اعتقاد به سودمندی رادیو و تلویزیون (۰/۰۰۱)، میزان رضایت از خدمات آموزشی (۰/۰۴۹) با متغیر مشارکت همبستگی داشته است. «بین تقویت اعتمادبه‌نفس و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی رابطه معنادار وجود دارد.»

براساس جدول تحلیل واریانس، سطح پوشش معنادار ۰/۰۰۰ بوده که بیانگر وجود ارتباط بین متغیرهای مربوط به تقویت زیرساخت‌های آموزشی و میزان مشارکت است. به عبارتی با درجه آزادی ۹ و در سطح اطمینان ۹۹ درصد بین تقویت زیرساخت‌های آموزشی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی رابطه وجود دارد. همچنین معلوم شد که ۰/۱۰۶ از واریانس مشارکت در طرح‌های عمرانی از طریق مؤلفه‌های تقویت زیرساخت‌های آموزشی قابل

جدول ۳: خلاصه مدل رگرسیون رابطه تقویت اعتماد به نفس و مشارکت.

مدل	مجموع مجذورات	df	مجذور میانگین	f	sig	R	R ²	Adj. R ²
رگرسیون	۶۲/۱۴۹	۶	۱۰/۳۵۸	۱۰/۳۴۲	۰/۰۰۰	۰/۳۶۹	۰/۱۳۶	۰/۱۲۳
باقیمانده	۳۹۳/۶۱۱	۳۹۳	۱/۰۰۲					
مجموع	۴۵۵/۷۶۰	۳۹۹						

منبع: یافته‌های میدانی نگارندگان

بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون مربوط به نقش تقویت اعتماد به نفس در میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی نشان‌دهنده این است که $R=0/369$ با درجه آزادی ۶ و سطح اطمینان ۹۹ درصد حاکی از وجود همبستگی مثبت بین این دو متغیر است. همچنین $0/123$ از واریانس مشارکت در طرح‌های عمرانی از طریق مؤلفه‌های تقویت اعتماد به نفس قابل تبیین است ($Adj. R^2=0/123$). بنابراین می‌توان ادعا نمود که متغیر مستقل (تقویت اعتماد به نفس) بر متغیر وابسته (مشارکت در فعالیت‌های عمرانی) با سطح معناداری $0/000$ تأثیر می‌گذارد. از

بین متغیرهای مربوط به تقویت اعتماد به نفس، متغیرهای توانایی انجام کار گروهی با سطح معناداری $(0/000)$ بیان نظرات و ایده‌ها در جمع، با سطح معناداری $(0/003)$ ، داشتن قاطعیت در کارها با سطح معناداری $(0/036)$ و داشتن اطمینان از تصمیمات با سطح معناداری $(0/001)$ با میزان مشارکت در فعالیت‌های عمرانی رابطه وجود دارد. «بین ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی رابطه معنادار وجود دارد.»

جدول ۴: خلاصه مدل رگرسیون رابطه تقویت کیفیت زندگی و مشارکت

مدل	مجموع مجذورات	df	مجذور میانگین	f	sig	R	R ²	Adj. R ²
رگرسیون	۶۰/۲۶۵	۷	۸/۶۰۹	۸/۵۲۳	۰/۰۰۰	۰/۳۶۴	۰/۱۳۲	۰/۱۱۷
باقیمانده	۳۹۵/۴۹۵	۳۹۲	۱/۰۰۹					
مجموع	۴۵۵/۷۶۰	۳۹۹						

منبع: یافته‌های میدانی نگارنده

نتایج حاصل از بررسی ارتباط بین متغیرهای کیفیت زندگی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی نشان می‌دهد که معیار تصمیم (سطح پوشش معنادار) برابر است با $0/000$ ، که بیانگر رد اثبات فرضیه است؛ بنابراین $R=0/364$ با درجه آزادی ۷ و با سطح اطمینان ۹۹٪ حاکی از وجود همبستگی بین دو متغیر تمایل به مشارکت و تقویت کیفیت زندگی رابطه است. همچنین معلوم شد که $0/132$ از واریانس مشارکت در طرح‌های عمرانی از طریق مؤلفه‌های ارتقای کیفیت زندگی قابل تبیین است ($Adj. R^2=0/132$). همچنین بر اساس نتایج

حاصل از جدول شماره (۷)، از بین متغیرهای مربوط به کیفیت زندگی که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است به ترتیب متغیر احساس معناداری در زندگی $(0/000)$ ، رضایت از وضعیت بهداشت عمومی روستا $(0/001)$ ، رضایت از وضعیت جسمانی خود $(0/002)$ و مطابقت درآمد با مخارج $(0/031)$ ، بیش-ترین همبستگی را با میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی داشته است. «بین انسجام اجتماعی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی رابطه معنادار وجود دارد.»

جدول ۵. خلاصه مدل رگرسیون رابطه انسجام اجتماعی و مشارکت

مدل	مجموع مجذورات	df	مجذور میانگین	f	sig	R	R ²	Adj. R ²
رگرسیون	۵۰/۸۲۱	۸	۶/۳۵۳	۶/۱۳۴	۰/۰۰۰	۰/۳۳۴	۰/۱۱۲	۰/۰۹۳
باقیمانده	۴۰۴/۹۳۹	۳۹۱	۱/۰۳۶					
مجموع	۴۵۵/۷۶۰	۳۹۹						

منبع: یافته‌های میدانی نگارنده

اهالی روستا (با سطح معناداری ۰/۰۰۲) و احساس صمیمیت در بین اهالی روستا (با سطح معناداری ۰/۰۱۰) بیش‌تر تأثیر را بر میزان مشارکت روستاییان داشته است. همچنین معلوم شد که ۰/۱۱۲ از واریانس مشارکت در طرح‌های عمرانی از طریق مؤلفه‌های تقویت انسجام اجتماعی قابل تبیین است. (Adj. R²=۰/۱۱۲)

«بین افزایش خدمات اجتماعی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی رابطه وجود دارد.»

نتایج حاصل از بررسی ارتباط متغیرهای مربوط به تقویت انسجام اجتماعی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی نشان می‌دهد که با سطح معناداری ۰/۰۰۰، با درجه آزادی ۸ و در سطح اطمینان ۹۹ درصد بین این دو متغیر ارتباط و همبستگی وجود دارد. همچنین برحسب نتایج حاصل از جدول از بین متغیرهای انسجام اجتماعی به ترتیب متغیرهای نبود میزان اختلاف درآمد بین اهالی روستا (با سطح معناداری ۰/۰۰۱)، میزان اعتماد به دیگر اهالی روستا (با سطح معناداری ۰/۰۰۱) رضایت از همکاری در بین

جدول ۶: خلاصه مدل رگرسیون رابطه خدمات اجتماعی و مشارکت

مدل	مجموع مجذورات	df	مجذور میانگین	f	sig	R	R ²	Adj. R ²
رگرسیون	۳۹/۶۹۶	۹	۴/۴۱۱	۴/۱۳۴	۰/۰۰۰	۰/۲۹۵	۰/۸۷	۰/۶۶
باقیمانده	۴۱۶/۰۶۴	۳۹۰	۱/۰۶۷					
مجموع	۴۵۵/۷۶	۳۹۹						

منبع: یافته‌های میدانی نگارنده

رضایت از نحوه جمع‌آوری و دفن زباله‌ها (با سطح معناداری ۰/۰۰۰)، رضایت از دسترسی به نهادهای دولتی (با سطح معناداری ۰/۰۰۱)، رضایت از آموزش فرزندان در مدارس (با سطح معناداری ۰/۰۰۲) بیشترین همبستگی را با میزان مشارکت داشته است. «بین ارتقای مهارت‌های فنی و مدیریتی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی رابطه معنادار وجود دارد.»

براساس نتایج جدول (۶)، سطح پوشش معنادار از ۰/۰۵ کمتر است که بیانگر اثبات فرضیه است؛ بنابراین R=۰/۲۹۵ با درجه آزادی ۹ و با سطح اطمینان ۹۹ درصد حاکی از تأیید همبستگی بین متغیرهای خدمات اجتماعی و میزان مشارکت است. همچنین معلوم شد که ۰/۰۶۶ از واریانس مشارکت در طرح‌های عمرانی از طریق مؤلفه‌های تقویت انسجام اجتماعی قابل تبیین است. در نهایت از بین متغیرهای مربوط به مؤلفه‌های خدمات اجتماعی به ترتیب متغیرهای

جدول ۷: خلاصه مدل رگرسیون رابطه مهارت‌های فنی و مدیریتی و مشارکت

مدل	مجموع مجذورات	df	مجذور میانگین	f	sig	R	R ²	Adj. R ²
رگرسیون	۸۵/۲۹۸	۸	۱۰/۶۶۲	۱۱/۲۵۳	۰/۰۰۰	۰/۴۳۳	۰/۱۸۷	۰/۱۷۱
باقیمانده	۳۷۰/۴۶۲	۳۹۱	۰/۹۴۷					
مجموع	۴۵۵/۷۶۰	۳۹۹						

منبع: یافته‌های میدانی نگارندگان

(۰/۰۳۳)، مهارت در برقراری ارتباط با دیگران با سطح معناداری (۰/۰۰۱) و توانایی در به کارگیری نقاط قوت خود با سطح معناداری (۰/۰۰۰) با میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی ارتباط دارند. همچنین متغیر توانایی در به کارگیری قوت خود با مرتبه‌ی صفر (۰/۳۴۰) این ارتباط را با میزان مشارکت (متغیر وابسته) داشته است. «بین تقویت تعاملات و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی رابطه معنادار وجود دارد.»

بر اساس نتایج جدول رگرسیون چند متغیره (جدول ۱۰)، با سطح معناداری ۰/۰۰۰ با درجه آزادی ۸ با سطح اطمینان ۹۹ درصد وجود همبستگی بین متغیرهای مربوط به مهارت‌های فنی و مدیریتی و میزان مشارکت تأیید می‌شود. همچنین معلوم شد که ۰/۱۷۱ از واریانس مشارکت در طرح‌های عمرانی از طریق مؤلفه‌های تقویت انسجام اجتماعی قابل تبیین است ($Adj.R^2 = 0.171$). در رابطه با متغیرهای هشتگانه مرتبط با مهارت‌های فنی و مدیریتی، متغیرهای توانایی در کار گروهی با سطح معناداری

جدول ۸: خلاصه مدل رگرسیون رابطه تقویت تعاملات اجتماعی و مشارکت

مدل	مجموع مجذورات	df	مجذور میانگین	f	sig	R	R ²	Adj. R ²
رگرسیون	۴۷/۵۰۶	۷	۶/۷۸۷	۶/۵۱۶	۰/۰۰۰	۰/۳۲۳	۰/۱۰۴	۰/۰۸۸
باقیمانده	۴۰۸/۲۵۴	۳۹۲	۱/۰۴۱					
مجموع	۴۵۵/۷۶۰	۳۹۹						

منبع: یافته‌های میدانی نگارندگان

می‌توان نتیجه گرفت که بین تمایل به مشارکت ساکنان و تقویت تعاملات رابطه معناداری وجود دارد (۰/۰۰۰). از بین متغیرهای مربوط به تقویت تعاملات، متغیرهای میزان تعامل با دیگر اهالی روستا با سطح معناداری (۰/۰۰۱)، متغیر میزان تعامل با شوراهای دهیاری‌ها با سطح معناداری (۰/۰۰۲)، میزان حضور در مسجد با سطح معناداری (۰/۰۳۶) و متغیر ارتباط با پایگاه‌های بسیج با سطح معناداری (۰/۰۲۶) با متغیر وابسته رابطه دارند. «بین تقویت تشکلات مردمی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی رابطه معنادار وجود دارد.»

همان‌گونه که در جدول رگرسیون چند متغیره (۸) دیده می‌شود، معیار تصمیم ۰/۰۰۰ بوده که بیانگر اثبات فرضیه است؛ بنابراین $R = 0.323$ با درجه آزادی ۷ با سطح اطمینان ۹۹٪ حاکی از تأیید این فرضیه است. همچنین معلوم شد که ۰/۰۸۸ از واریانس مشارکت در طرح‌های عمرانی از طریق مؤلفه‌های تقویت انسجام اجتماعی قابل تبیین است ($Adj. R^2 = 0.088$). به عبارتی دیگر بین دو متغیر تمایل به مشارکت و تقویت تعاملات رابطه وجود دارد؛ یا به عبارتی واضح‌تر متغیر مستقل (تقویت تعاملات) بر متغیر وابسته (مشارکت) تأثیر می‌گذارد. در نهایت

جدول ۹: خلاصه مدل رگرسیون رابطه تقویت تشکلات مردمی و مشارکت

مدل	مجموع مجذورات	df	مجذور میانگین	f	sig	R	R ²	Adj. R ²
رگرسیون	۳۷/۶۴۳	۵	۷/۵۲۹	۷/۰۹۴	۰/۰۰۰	۰/۲۸۷	۰/۰۸۳	۰/۰۷۱
باقیمانده	۴۱۸/۱۱۷	۳۹۴	۱/۰۶۱					
مجموع	۴۵۵/۷۶۰	۳۹۹						

منبع: یافته‌های میدانی نگارندگان

است؛ بنابراین $R = 0.287$ با درجه آزادی ۵ با سطح اطمینان ۹۹ درصد حاکی از وجود همبستگی بین

براساس نتایج، معیار تصمیم (سطح پوشش معنادار) برابر با ۰/۰۰۰ است که بیانگر اثبات فرضیه

جذب مشارکت‌های مردمی با سطح معناداری (۰/۰۰۱)، توان دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی روستا در کارگروهی با سطح معناداری (۰/۰۰۱)، توان دهیاری و شوراها در شناسایی مشکلات با سطح معناداری (۰/۰۰۱) با متغیر وابسته یعنی میزان مشارکت ارتباط دارند. (جدول ۱۰)

متغیرهای مستقل با متغیر وابسته است. همچنین معلوم شد که ۰/۰۷۱ از واریانس مشارکت در طرح‌های عمرانی از طریق مؤلفه‌های تقویت انسجام اجتماعی قابل تبیین است (Adj. R2 = ۰/۰۷۱). از بین متغیرهای مرتبط با تقویت تشکلات مردمی نیز متغیرهای توان دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی در

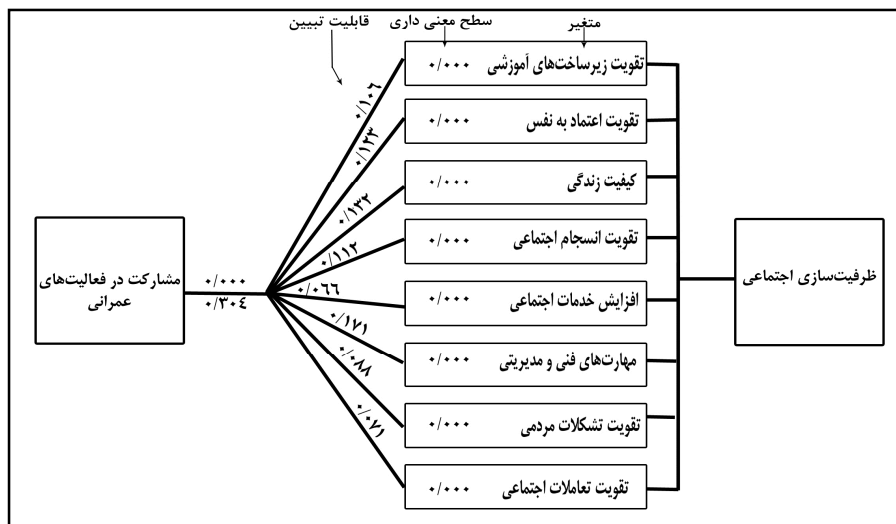
جدول ۱۰: خلاصه مدل رگرسیون رابطه تقویت کیفیت زندگی و مشارکت

مدل	مجموع مجذورات	df	مجذور میانگین	f	sig	R	R ²	Adj. R ²
رگرسیون	۱۸۵/۵۱۷	۶۲	۳/۱۴۴	۳/۹۵۶	۰/۰۰۰	۰/۸۶۹	۰/۸۰۱	۰/۶۶۹
باقیمانده	۲۷۰/۲۴۳	۳۴۰	۰/۷۹۵					
مجموع	۴۵۵/۷۶۰	۳۹۹						

منبع: یافته‌های میدانی نگارندگان

طرح‌های عمرانی از طریق مؤلفه‌های ظرفیت‌سازی اجتماعی قابل تبیین است (Adj. R2 = ۰/۳۰۴)؛ بنابراین فرضیه اصلی این پژوهش تأیید شده که می‌توان در قالب یک نمودار کمی می‌توان به صورت زیر نشان داد.

بنابراین می‌توان گفت که بین ظرفیت‌سازی اجتماعی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی با سطح معناداری ۰/۰۰۰ و با درجه آزادی ۳۹۹ و با سطح اطمینان ۹۹٪ همبستگی وجود دارد. همچنین معلوم شد که ۰/۳۰۴ از واریانس مشارکت در

شکل ۴: مدل کمی پژوهش (یافته‌های میدانی نگارندگان)

۰/۵۰۰۴ برخوردار، ۰/۲۷۲۸ تا ۰/۳۸۶۶ نیمه برخوردار (متوسط)، ۰/۱۵۹ تا ۰/۲۷۲۸ محروم و ۰/۰۴۵۱ تا ۰/۲۷۲۸ بسیار محروم طبقه‌بندی شده است (جدول ۱۱).

با بهره‌گیری از تاپسیس برای تفکیک و طبقه‌بندی سطوح ظرفیت‌سازی روستاها با توجه به دامنه تغییرات ضریب، تمامی روستاهای شهرستان در پنج گروه سطح‌بندی شده‌اند. از نظر سطح توسعه ضرایب ۰/۵۰۰۴ تا ۰/۶۱۴۲ بسیار برخوردار، ۰/۳۸۶۶ تا

جدول ۱۱: سطح بندی روستاهای شهرستان بناب بر اساس میزان ظرفیت سازی اجتماعی

نام روستا	میزان تاپسیس	میانگین میزان تاپسیس	میزان برخورداری	درصد
توتاخانه (۰/۵۶۸۸)، قیماسخان (۰/۵۵۷۸)، قره زکی (۰/۵۵۱۷)، خانه برق عیسی خانی (۰/۵۳۲۵)، دیزج پروانه (۰/۵۲۶۶)، خلیوند (۰/۵۱۲۰)، حاجی مصیب (۰/۵۰۰۹)، خانه برق جدید (۰/۵۰۰۴)	۰/۵۰۱۴ - ۰/۶۱۰۲	۰/۵۵۵۸	بسیار مناسب	۲۹/۶۲
صور (۰/۴۹۲۰)، شورگل (۰/۴۹۰۱)، قره قشلاق (۰/۴۸۶۵)، ینگی کندی (۰/۴۵۸۸)، تازه کند خوشه مهر (۰/۴۱۲۰)، چلقایی (۰/۳۹۰۲)	۰/۳۹۲۶ - ۰/۵۰۱۴	۰/۴۴۷۰	مناسب	۲۲/۲۲
کوته مهر (۰/۳۶۸۲)، ینگی کندی خانه برق (۰/۳۰۲۴)، قشلاق خانه برق (۰/۲۷۰۸)	۰/۲۸۳۸ - ۰/۳۹۲۶	۰/۳۳۸۲	نیمه مناسب (متوسط)	۱۱/۱۱
آلقو (۰/۲۷۱۱)، دوش (۰/۲۷۰۰)، زاوشت بزرگ (۰/۲۰۱۴)، زاوشت (۰/۱۹۲۵)، خانه برق قدیم (۰/۱۷۸۱)، آخوند (۰/۱۶۱۴)	۰/۱۷۵ - ۰/۲۸۳۸	۰/۲۲۹۴	نامناسب	۲۲/۲۲
قره چپق (۰/۱۵۸۵)، چپقلو (۰/۱۴۹۴)، خوشه مهر (۰/۱۳۱۰)، زوارق (۰/۵۸۷)	۰/۱۷۵ - ۰/۰۶۶۲	۰/۱۲۰۶	بسیار نامناسب	۱۴/۸۱

میان سطح مشارکت روستاییان در فعالیت های عمرانی با ابعاد ظرفیت سازی اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه وجود دارد. افزون بر این با بهره گیری از روش تاپسیس در اولویت بندی روستاهای شهرستان بناب مشخص شد که روستاهای توتاخانه، قیماسخان، قره زکی، خانه برق عیسی خانی، دیزج پروانه، خلیوند، حاجی مصیب و خانه برق جدید بیشترین سطح برخورداری (کمترین فاصله با جواب سطح ایده آل) و روستاهای قره چپق، چپقلو، خوشه مهر و زوارق کمترین میزان برخورداری (بیشترین فاصله با سطح ایده آل) را از نظر شاخص های ظرفیت سازی اجتماعی دارا بودند.

در نهایت با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش می توان فهمید که ظرفیت سازی اجتماعی یکی از ارکان مهم و تأثیرگذار در مشارکت روستاییان به شمار می رود که از راه های زیر میسر می شود: افزایش دسترسی به وسایل جدید آموزشی، ارتقای کمیّت و کیفیت آموزش، توجه به نیازهای آموزشی با رویکرد زندگی روستایی، ایجاد رغبت برای شرکت در کلاس های آموزشی، داشتن اطمینان از تصمیمات، توانایی انجام کار گروهی، بیان، نظرات و ایده ها، داشتن قاطعیت در کارها، احساس معناداری زندگی، رضایت

نتایج حاصل در جدول ۸ و شکل ۴ نشان داده شده است. برابر بررسی صورت گرفته ۲۹/۶۲ درصد (۸ روستا از مجموع ۲۹ روستای شهرستان) از وضعیت بسیار مناسب، ۲۲/۲۲ درصد (با ۶ روستا) در وضعیت مناسب و ۱۱/۱۱ درصد (با ۳ روستا) در سطح نیمه مناسب (متوسط) قرار گرفته اند. این در حالی است که بیش از ۳۷/۰۳ درصد (۱۰ روستا) از روستاها در وضعیت نامناسب و بسیار نامناسب قرار گرفته اند.

نتیجه گیری و پیشنهادها

در این مقاله نقش ظرفیت سازی اجتماعی را بر میزان مشارکت روستاییان در فعالیت های عمرانی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. تحلیل آماری نشان می دهد ظرفیت سازی اجتماعی در میزان مشارکت ساکنان روستاهای شهرستان بناب تأثیر مثبت گذاشته است؛ به طوری که همبستگی مشارکت روستاییان در تمامی ابعاد ظرفیت سازی اجتماعی در قالب فرضیات پژوهش به اثبات رسیده است. با توجه به این که میزان P محاسبه شده در بین متغیرهای ظرفیت سازی اجتماعی با متغیر مشارکت روستاییان، سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱ را نشان می دهد، می توان استنباط کرد رابطه بسیار قوی و با جهت مثبت

تحقیق در مورد ارتباط بین تقویت تعاملات اجتماعی و مشارکت افراد، با یافته‌های سلمانی و همکاران (۱۳۸۹) همخوانی دارد. و در نهایت یافته‌های مربوط به متغیرهای تقویت تشکلات مردمی در این پژوهش با یافته‌های علی‌الحسابی (۱۳۹۰) همخوانی دارد. همچنین با توجه به مطالب فوق که مؤید وجود ارتباط قوی بین ظرفیت‌سازی اجتماعی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی است، برای استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی روستاییان در امر جلب مشارکت حداکثری آنان همواره باید رویکرد سیستمی و همه جانبه را به عنوان یک اصل مسلم در امر برنامه-ریزی توسعه روستایی در نظر گرفت زیرا بر اساس نتایج این پژوهش در بین روستاها از نظر میزان برخورداری و یا عدم برخورداری شاخص‌ها ارتباط وجود دارد و متغیرهای ظرفیت‌سازی اجتماعی دارای همبستگی درونی نیز هستند.

منابع

۱. حامد مقدم، احمد. ۱۳۷۰. مشارکت و توسعه روستایی، مجموعه مقالات همایش جامعه‌شناسی توسعه، تهران، جلد دوم، صص ۳۱۱-۳۱۶.
۲. حیدری ساریان، وکیل. ۱۳۹۲. نقش توانمندسازی روان‌شناختی در تقویت کارآفرینی روستایی، مطالعه موردی: استان اردبیل، فصلنامه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره بیستم، صفحات ۲۳۷-۲۲۰.
۳. خواجه شاهکوهی، علیرضا، حسینی، محمدحسن؛ طوسی، رمضان. ۱۳۹۳. ارزیابی و سنجش کیفیت زندگی و تأثیر آن بر مشارکت شهروندان در امور شهری موردشناسی: شهر مینودشت، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری، سال چهارم، دوره دهم، صفحات ۸۶-۷۳.
۴. دربان آستانه، علی‌رضا؛ قدیری معصوم، مجتبی؛ فیروزی، محمدعلی. ۱۳۹۱. بررسی ارتباط بین عملکرد سازمانی و مهارت کارآفرینی مدیران محلی روستایی مطالعه‌ی موردی: دهیاران استان قزوین، فصلنامه‌ی پژوهش‌های روستایی، سال سوم، شماره یکم، صفحات ۵۹-۲۷.
۵. رضوانی، محمدرضا. ۱۳۹۰. برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران. چاپ چهارم. تهران. انتشارات قومس. جلد اول

از وضعیت بهداشت عمومی روستا، رضایت از وضعیت جسمانی خود، مطابقت درآمد با مخارج، نبود میزان اختلاف درآمد بین اهالی روستا، میزان اعتماد به دیگر اهالی روستا، رضایت از همکاری در بین اهالی روستا، احساس صمیمیت در بین اهالی روستا، توانایی در کار گروهی، مهارت در برقراری ارتباط با دیگران، توانایی در به کارگیری نقاط قوت، میزان تعامل با دیگر اهالی روستا، میزان تعامل با شوراها و دهیاری‌ها، میزان حضور در مسجد، ارتباط با پایگاه‌های بسیج، توان دهیاری در جذب مشارکت اهالی روستا، توان دهیاری و شوراها در شناسایی مشکلات و توان دهیاری و شوراها در کار گروهی.

یافته‌های این پژوهش در بُعد مربوط به تقویت زیرساخت‌های آموزشی و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی با یافته‌های محبوبی قمی و شریفی (۱۳۸۳) و همچنین یافته‌های حامد مقدم (۱۳۷۰) همخوانی دارد. در بُعد مربوط به تقویت اعتماد به نفس و میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی با یافته‌های ژانگسو وانگ و وینا دای (۲۰۱۰) همخوانی دارد. متغیرهای بعدی مربوط به کیفیت زندگی است که یافته‌های این پژوهش با یافته شانون‌ام سولدو و اسکات هابر^۱ (۲۰۰۴) و همچنین با یافته‌های خواجه شاهکوهی و همکاران (۱۳۹۳) همخوانی دارد. یافته‌های مربوط به تقویت انسجام اجتماعی در این پژوهش با یافته‌های فراهانی و عینالی (۱۳۹۱)، گل‌شیری اصفهانی و همکاران (۱۳۸۸) و با یافته‌های کریمی موعاری و همکاران (۱۳۹۱) همخوانی دارد. در رابطه با متغیرهای مربوط به نقش تقویت خدمات اجتماعی در میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی نیز یافته‌های این پژوهش با یافته‌های کریستوفر الیسون و دارن شرکات (۱۹۹۵) همخوانی دارد.

یافته‌های مربوط به نقش مهارت‌های فنی و مدیریتی بر میزان مشارکت روستاییان در فعالیت‌های عمرانی در این پژوهش با یافته‌های دربان آستانه و همکاران (۱۳۹۱) همخوانی دارد. یافته‌های این

- tourism impacts and level of building community capacity in tourism development. *Journal of Sustainable Development*, 2(3): P208.
15. Biswas, A.K. 1996. Capacity building for water management: some personal thoughts. *International Journal of Water Resources Development*, 12(4): 399-406.
 16. Bowen, R., and Lawlers, S. 2009. Learning Approach to Sustainable Rural Development: Reflection from Hawkesbury, University of Western Sydney. 140-146.
 17. Chambers, R., Karlan, D., Ravallion, M. And Rogers, P. 2012. Capacity Building theory, research and application". *American Journal of Community Psychology*, pp 452-460.
 18. Crisp, B.R., Swerissen, H., and Duckett, S.J. 2000. Four approaches to capacity building in health: consequences for measurement and accountability. *Health Promotion International*, 15(2): 99-107.
 19. Eade, D. 1997. Capacity-building: an approach to people-centred development: Oxfam.
 20. Ellison, C.G., and Sherkat, D.E. 1995. The "semi-involuntary institution" revisited: Regional variations in church participation among black Americans. *Social Forces*, 73(4): 1415-1437.
 21. Engel, P., Keijzer, N. and Land, T. 2012. A Balanced Approach to Monitoring and Evaluating Capacity and Performance: A proposal for a framework. Discussion paper no. 58E, ECDPM.
 22. Gibbon, M., Labonte, R., and Laverack, G. 2002. Evaluating community capacity. *Health & social care in the community*, 10(6): 485-491.
 23. Green, B.L., and McAllister, C. 1998. Theory-based, participatory evaluation: A powerful tool for evaluating family support programs. *Zero to Three*, 18: 30-36.
 24. Grindle, M.S., and Hilderbrand, M. E. 2005. Building sustainable capacity in the public sector: what can be done? *Public Administration and Development*, 15(5): 441-463.
 25. Grossman, J. 2013. The Scientific Methods of Human Resources Productivity on Rural Regions, Mexico, *Geoderma*, pp: 35-42.
 26. Iheriohanma, E. 2011. Capacity building, leadership question and drains of corruption in Africa: A theoretical discourse. *Asian Social Science*, 7(3): 131.
 27. James, M. (2013) Capacity building and Rural Development, *International Journal of Rural and of Development*, University Press
 ۶. رفعیان، مجتبی؛ خدائی، زهرا؛ داداش‌پور، هاشم. ۱۳۹۳. ظرفیت‌سازی اجتماعات محلی به مثابه رویکردی در توانمندسازی نهادهای اجتماعی. فصلنامه جامعه‌شناسی نهادهای محلی. سال اول. شماره دوم، صفحات ۱۶۰-۱۳۳.
 ۷. علی‌الحسابی، مهران. ۱۳۹۰. نقش سازمان‌های مردم‌نهاد و رهبران محلی در توسعه روستایی، نمونه موردی: بندر لافت، فصلنامه مسکن و محیط روستا، سال سی‌ام، شماره ۱، ۱۳۴، صفحات ۴۸-۳۵.
 ۸. فراهانی، حسین؛ عینالی، جمشید. ۱۳۹۱. ارزیابی نقش سرمایه‌ی اجتماعی در توسعه نواحی روستایی مطالعه موردی: دهستان مشهد میقات شه رستان اراک، نشریه‌ی تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال سیزدهم، شماره بیست و نه، صفحات ۵-۲۷.
 ۹. کریمی موغاری، زهرا؛ ابونوری، اسماعیل؛ زبیری، هدی. ۱۳۹۱. بررسی نقش انسجام اجتماعی در توسعه‌ی اقتصادی، فصلنامه‌ی برنامه و بودجه، سال شانزدهم، شماره‌ی چهار، صفحات ۲۱۴-۱۳۸.
 ۱۰. گل شیری، زهرا؛ خادمی، حسین؛ تازه، مهدی. ۱۳۸۸. تأثیر انسجام اجتماعی بر میزان مشارکت روستاییان: مطالعه‌ی موردی: بخش گندمیان، شهرستان بروجن، فصلنامه روستا و توسعه، سال دوازدهم، شماره یک، صفحات ۱۶۷-۱۴۷.
 ۱۱. محبوبی قمی، امیرحسین؛ شریعتی، محمدرضا. ۱۳۸۳. نقش عوامل آموزشی ترویجی در جلب مشارکت روستاییان در حفظ و احیای مراتع، فصلنامه‌ی جهاد، سال بیست و چهارم، شماره دویست و شصت و چهار، صفحات ۴۰-۳۲.
 ۱۲. سلمانی، محمد و همکاران. ۱۳۸۹. بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: روستاهای باغستان و برون - شهرستان فردوس)، فصلنامه علوم اجتماعی، دوره چهارم، شماره ۱۱، صفحات ۴۰-۱۹.
 ۱۳. پورطاهری، مهدی؛ عینالی، جمشید، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا. ۱۳۸۹. نقش ظرفیت‌سازی در کاهش تأثیرات مخاطرات طبیعی (زلزله) در مناطق روستایی با تأکید بر روش‌های کمی (مطالعه موردی: مناطق زلزله‌زده شهرستان خدابنده)، دوره ۴۲، شماره ۴، صفحات ۳۹-۲۳.
 14. Aref, F., and Redzuan, M.R. 2009. Community leaders' perceptions toward

35. Shaw, A., Sheppard, S., Burch, S., Flanders, D., Wiek, A., Carmichael, J., and Cohen, S. 2009. Making local futures tangible—synthesizing, downscaling, and visualizing climate change scenarios for participatory capacity building. *Global Environmental Change*, 19(4): 447-463.
36. Suldo, S.M., and Huebner, E.S. 2004. Does life satisfaction moderate the effects of stressful life events on psychopathological behavior during adolescence? *School Psychology Quarterly*, 19(2): 93.
37. Taut, S. 2007. Studying self-evaluation capacity building in a large international development organization. *American Journal of Evaluation*, 28(1): 45-59.
38. Van der Plaats, M., and Barrett, G. 2006. Building community capacity in governance and decision making. *Community Development Journal*, 41(1): 25-36.
39. Wang, Z., and Dai, W. 2013. Women's Participation in Rural China's Self-Governance: Institutional, Socioeconomic, and Cultural Factors in a Jiangsu County. *Governance*, 26(1), 91-118.
40. Watson, N. (2012). "Capacity building and life quality: The Theory and Practice of Community Development Change", *Community Development Journal*, 28, 154-165.
41. Hui, Y.T. Bao, H.H. and Siou, W. 2008, Combining ANP and TOPSIS concepts for evaluation the performance of property-liability insurance companies. *Science Publications, Journal of Social Sciences* 4 (1), Yuanpei University, Taiwan: 56-61.
- Management, pp145-155.
28. Johnson, K., Hays, C., Center, H., and Daley, C. 2004. Building capacity and sustainable prevention innovations: A sustainability planning model. *Evaluation and Program Planning*, 27(2), 135-149.
29. Lambert, L. 2002. A framework for shared leadership. *Educational leadership*, 59(8), 37-40.
30. Laverack, G., and Thangphet, S. 2009. Building community capacity for locally managed ecotourism in Northern Thailand. *Community Development Journal*, 44(2), 172-185.
31. Li, V. C., Shaoxian, W., Kunyi, W., Wentao, Z., Buchthal, O., Wong, G.C., and Burris, M.A. 2001. Capacity building to improve women's health in rural China. *Social science & medicine*, 52(2): 279-292.
32. Merino, S.S., and Carmenado, I.d.I.R. 2012. Capacity building in development projects. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46: 960-967.
33. Nanney, M.S., et al. 2012. "Project Break FAST: Rationale, design, and recruitment and enrollment methods of a randomized controlled trial to evaluate an intervention to improve school breakfast program participation in rural high schools." *Contemporary clinical trials communications* 3: 12-22.
34. Purdey, A.F., Adhikari, G.B., Robinson, S.A., and Cox, P.W. 1994. Participatory health development in rural Nepal: clarifying the process of community empowerment. *Health Education & Behavior*, 21(3), 329-343.

